

Početna stranica » Kategorija » Javni dijalog o akademskom obrazovanju novinara II.

| Javni dijalog o akademskom obrazovanju novinara II.

TIJANA VUKIĆ 1. LIPNJA 2021.

IZDVOJENO, MEDIJI

*S obzirom na kontroverznost i višeslojnost problematike visokoškolskog obrazovanja novinara u Hrvatskoj, posebno iz perspektive medijske politike, prvi intervju koji objavljujemo u seriji tekstova o akademskom obrazovanju novinara je s ministricom kulture i medija RH **Ninom Obuljen Koržinek**. Povod je razgovoru aktualni rad Ministarstva na izmjeni medijskih zakona i planiranju nove medijske politike, a polazimo od posljednjih izrađenih javno dostupnih dokumenata na tu temu. Kako bismo uštedjeli na vremenu, s obzirom na ministričine brojne druge obveze i na prirodu postavljenih pitanja, čiji su odgovori tražili konzultacije s različitim službama unutar Ministarstva, u dogovoru s Uredom za odnose s medijima realiziran je elektronički intervju u pisanom obliku.*

Posljednja javna rasprava o medijskoj politici Republike Hrvatske 2015. – 2020., koju su inicirali i proveli vaši prethodnici, a u kojoj su sudjelovali predstavnici različitih dionika povezanih s funkcioniranjem medija u Hrvatskoj, održana je 2015. godine. Bila je potaknuta nizom izazova s kojima se do tada, uslijed ekonomske krize, tehnološkog napretka i tržišne orijentacije hrvatskog medijskog sustava, krize vrijednosnog sustava, velikog upliva politike u rad medija te tenzija između privatnog i javnog sektora, suočavalo novinarstvo u Hrvatskoj, a situacija se do danas nije mnogo promijenila. Iz nje je iznjedreno deset radnih materijala (dokumenata) koji su bili dio Nacionalnog izvještaja o medijima (2015) i Nacrta prijedloga medijske politike RH do 2020 (2015). kojim je bilo predviđeno ostvarivanje trideset i devet zadataka za demokratske medije. Koji su zadaci do danas realizirani?

Nacionalni izvještaj o medijima i Nacrt prijedloga medijske politike RH do 2020. godine tada nisu usvojeni pa slijedom toga nisu mogli biti provedeni zadaci koje spominjete.

Neovisno o tome, treba istaknuti da se taj posljednji službeni dokument o medijskoj politici, koji će vjerojatno poslužiti kao svojevrsan predložak za izradu novih dokumenata, obrazovanja novinara dotiče tek dvjema točkama – Profesijski standardi medija koji promoviraju ljudska prava te Medijsko obrazovanje u vrtiću i školi (Nacionalni izvještaj o medijima, 2015, str. 53 i 58). Prva se izravno odnosi na dodatno stručno usavršavanje novinara, a druga neizravno na osiguravanje vertikale u medijskom obrazovanju, što će svakako doprinijeti razvoju budućih medijskih profesionalaca, pa tako i novinara. Što je detaljno u tom smislu postignuto i koji je plan za daljnji razvoj na tim poljima?

Što se tiče nižih razina po obrazovnoj vertikali, ponovit ću našu potporu portalu *medijskapismenost.hr*, koji je u izvješću o praksama i aktivnostima medijskog opismenjavanja u državama članicama Europske unije istaknut kao primjer dobre prakse i jedan od pet najznačajnijih programa. Ministarstvo, naime, u potpunosti podržava aktivnosti Agencije za elektroničke medije i UNICEF-a u pripremi edukativnih i obrazovnih materijala koji pomažu u organizaciji nastave medijske pismenosti u školama i radionica u vrtićima. Brojni stručnjaci pripremaju te edukativne materijale o utjecaju društvenih mreža i *influencera*, a posebno o sigurnosti na internetu te razvoju kritičkog mišljenja mlađih generacija kao najvažnijem dijelu edukacije. U okviru novog Zakona o elektroničkim medijima, medijska je pismenost prepoznata kao važan alat upravo u prepoznavanju i

pronalaženju relevantnih informacija. Osobno koristim svaku priliku da istaknem važnosti medijske pismenosti i sposobnost kritičkog razumijevanja medija, koje je dodatno izraženo u vrijeme pandemije i socijalne izolacije. Kontinuirano upozoravamo na važnost zaštite od širenja dezinformacija i stoga dajemo neizostavnu podršku edukaciji i osnaživanju građana u vještinama medijske pismenosti. To su temeljni elementi obrazovanja koje trebaju imati akteri s obje strana komunikacijskog kanala: i novinari koji stvaraju medijski sadržaj i publika koja taj sadržaj konzumira.

U drugom (Dimenzije krize medija, 2015) i trećem dokumentu (Uzroci krize medija, 2015) radnih materijala iznesene su ključne problematike zbog kojih se hrvatski mediji i novinarstvo i danas nalaze u krizi, a koji se, između ostaloga, temelje na istraživanjima provedenima u novinarskim redakcijama 2013. godine. Tako se kao uzrok krize, među ostalima, iz različitih aspekata navode i *država i medijska politika* (Uzroci krize medija, 2015, str. 8), što je na tragu zaključaka mnogobrojnih stručnih i znanstvenih rasprava o aktualnom stanju u medijima. Zbog cijelog niza problema koji prate poslovanje u medijima u Hrvatskoj, u kreiranju i provođenju adekvatne medijske politike od države se, dakle, mnogo očekuje. Budući da prethodno navedeni dokument nije usvojen, kakvu medijsku politiku provodite u ovom trenutku u Hrvatskoj? Koje su njezine ključne odrednice? Koje mjesto u njoj zauzima akademsko obrazovanje novinara?

Ministarstvo kulture je i prije nego što je promijenilo naziv u Ministarstvo kulture i medija bilo nadležno za izradu medijske legislative, od predlaganja zakona do različitih drugih oblika poticanja razvoja medija. Pred nama je razdoblje usvajanja

važnih strateških dokumenata Europske unije zbog konvergencije i digitalizacije medija koji će potaknuti još brže usklađivanje medijskih politika i zakonodavstva. Sada smo prvi put u okviru Ministarstva formirali i Upravu za medije i kreativne industrije, kojoj je prvenstveni cilj pomaganje u razvoju pluralnih, ali ekonomski održivih medija. Premda obrazovanje, ni srednjoškolsko ni visokoškolsko, dakle akademski stupanj, nisu u nadležnosti ovog ministarstva, već Ministarstva znanosti i obrazovanja, odnosno Agencije za znanost i visoko obrazovanje, ipak se obrazovanju novinara posvećuje posebna pozornost u izradi analize stanja i smjernica medijskog razvoja, koja je pri kraju. Izrađen nacrt analize stanja i pregled medijske politike temelj je za rad na izradi Nacionalnog programa razvoja medija sukladno Nacionalnoj razvojnoj strategiji. U tom dokumentu obrazovanje novinara zauzima posebno poglavlje. Podsjećam i kako su upravo na poticaj i pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture i medija Agencija za elektroničke medije i Ured UNICEF-a za Hrvatsku 2018. godine pokrenuli Dane medijske pismenosti u suradnji s Ministarstvom znanosti i obrazovanja i brojnim partnerima i medijskim kućama. I ovaj vaš program, "Javni dijalog o akademskom obrazovanju novinara", koji financira Agencija za elektroničke medije, odobren je u sklopu Javnoga poziva za ugovaranje novinarskih radova u elektroničkim publikacijama. Temeljem Uredbe o kriterijima za utvrđivanje korisnika i načina raspodjele dijela prihoda od igara na sreću Ministarstvo kulture i medija izravno osigurava milijun kuna Agenciji za elektroničke medije za aktivnost Programa poticanja kvalitetnog novinarstva.

Premda se od istaknutih uzroka krize medija u navedenoj dokumentaciji visokoškolsko novinarsko obrazovanje, među ostalima, posebno može povezati s krizom vrijednosnog sustava i erozijom demokratske funkcije medija, ono se u tim

kontekstima uopće ne spominje. Isto tako, ne navodi se ni da je neadekvatna obrazovna struktura zaposlenih u medijima, posebno onih na poslovima novinara, samostalan uzrok krize medija u Hrvatskoj kako su to brojni hrvatski znanstvenici u svojim istraživanjima već odavno utvrdili. Slažete li se da je to propust? Hoćete li to ispraviti u kreiranju buduće medijske politike?

Od medijske pismenosti u vrtićima i školama do iznimno potrebnog cjelovitog obrazovanja novinara na fakultetima i primjerenih uvjeta rada, koji će prije svega omogućavati novinarima profesionalni rad, put je na čijim doslovno svim etapama radimo sve što je u našoj moći kako bismo oblikovanju cjelovitog medijskog prostora omogućili demokratski i pluralistički temelj. Vi govorite o neadekvatnoj obrazovnoj strukturi zaposlenih, posebno onih na poslovima novinara kao samostalnom uzroku krize medija u Hrvatskoj. Uzroci su krize puno složeniji, prije svega ubrzana digitalizacija, brza transformacija medija i porast dezinformacija i manipulacija ugrožavaju medijsku industriju. Između ostalog, zbog nepostojanja sustava za sigurnu upotrebu digitalnih sadržaja i spore prilagodbe klasičnih medija izazovima digitalnog tržišta, nepostojanja kvalitetnih digitalnih sustava za provjere činjenica i nemogućnosti transparentnog uvida u vlasničke strukture i financiranje medija, slabi otpornost medija i onemogućen je brži rast i oporavak medijske industrije. Navedeno ima za posljedicu pad prihoda zbog smanjenja oglašavanja, pad broja zaposlenih novinara koji stvaraju kvalitetan sadržaj, probleme za nakladnike medija te na kraju i pad BDP-a.

Da bi se u budućim dokumentima neadekvatnoj strukturi zaposlenih na poslovima novinara svakako trebalo posebno posvetiti potvrđuju i podaci prikupljeni anketom

Ministarstva kulture o iskustvima i stavovima medijskih radnika provedenoj 2013./2014. godine baš za potrebe izrade posljednjeg nacrtu medijske politike, unatoč tomu što je istraživanje provedeno na premalom uzorku od tek 17 % (661 tada zaposlenih novinara te se iz tih podataka ne može mnogo saznati. Naime, od ukupnog broja ispitanih “neki oblik tercijarnog obrazovanja ima preko 80 posto novinara: najviše (71 posto) završen fakultet odnosno diplomski ili ekvivalentan studij, dok magistara ili doktora znanosti ima 6 posto, a prvostupnika tri posto” (Rad u medijima, 2015, str. 30). A podatak da je, od fakultetski obrazovanih, više od 50 % ispitanika steklo novinarsku kvalifikaciju (i/ili kvalifikaciju iz drugog područja komunikacije) treba uzeti s oprezom jer su tu svrstani i oni s nenovinarskom ili srodnom kvalifikacijom, kako se navodi “film” (Rad u medijima, 2015, str. 31), što ne pripada granama komunikacijskih znanosti kojima se obrazuju novinari. Tek je 35 % visokoobrazovanih ispitanika diplomiralo upravo novinarstvo, a oko 30 % ih je specijalizirano, odnosno “ima i završen studij iz područja o kojem izvještava” (Rad u medijima, 2015, str. 31- 32). Takvu nezavidnu stručnu strukturu dodatno potvrđuju i podaci o obrazovnoj strukturi članstva Hrvatskog novinarskog društva do 2015. g. (Vukić, 2017). Cjelovitih podataka o kvalifikacijama zaposlenih na poslovima novinara u hrvatskim medijima, međutim, do danas nema, a tek bi se njima stekao potpuni uvid na temelju kojega bi se potom moglo i usmjereno operativno djelovati. Budući da bi provođenje takva opsežnog istraživanja zahtijevalo koordiniranu suradnju s velikim brojem medijskih poduzeća, bi li ga Ministarstvo kulture i medija moglo potaknuti/provesti? Ako ne, kakav bi Vaš prijedlog bio u tom smislu?

Podaci koje navodite i koji su prikupljeni 2013./2014. u anketi Ministarstva kulture o iskustvima i stavovima medijskih radnika za potrebe izrade nacrtu medijske politike

nakon osam godina doista više nisu relevantni jer je u životu medija to daleka prošlost i mnogo se toga promijenilo. Svakako ćemo za izradu buduće medijske politike prikupiti najsvježije podatke o situaciji u medijima. Ne postoji, međutim, zakonski temelj koji bi obvezao poslodavce na usvajanje jedinstvenih kriterija sukladno kojima će zapošljavati svoje radnike. No svim mogućim alatima koji su nam dostupni i dalje ćemo promovirati i poticati profesionalno novinarstvo. Naime, nakon donošenja Nacionalne razvojne strategije slijedi donošenje Nacionalnog okvira za kulturu i medije, a financiranje reforme vezane uz uspostavu sustava provjere činjenica, ulaganje u profesionalno novinarstvo, kao i izgradnja sustava javne objave podataka o vlasništvu i financiranju medija uvršteni su kao reformska mjera u Nacionalni plan oporavka i otpornosti upravo kroz investiciju koja će se provoditi putem Agencije za elektroničke medije kako bi se uspostavio sustav provjere medijskih činjenica i sustav objave vlasničkih podataka i izvora financiranja medija.

O akademskom obrazovanju novinara u Hrvatskoj najčešće se raspravlja u okviru teme o mitski nedostižnoj profesionalizaciji novinarstva, što je od devedesetih godina prošlog stoljeća do danas bilo predmetom mnogobrojnih znanstvenih istraživanja čiji se zajednički zaključak može opisati na sljedeći način – akademsko obrazovanje novinara u Hrvatskoj važan je dio obrazovnog sustava koji treba redovito aktualizirati i sastavni dio uvjeta potrebnih za regulaciju novinarske profesije prema različitim indikatorima (Vukić, 2017), između ostaloga i UNESCO-ovih indikatora medijskog razvoja (Peruško i sur., 2011). Dosad se, dakle, u kontekstu planiranja medijske politike ni iz aspekta medijskog razvoja ne problematizira akademsko obrazovanje novinara. Dodatno, u svim tim dokumentima novinarstvo u značenju zanimanja ili posla nerijetko se posve

pogrešno zamjenjuje sintagmom *novinarska profesija*, čime se javnosti šalje netočna poruka jer ono još uvijek nije regulirana profesija u Hrvatskoj. Nije to izoliran slučaj; naime, na taj se način počesto javno razgovara o novinarstvu. Slažete li se da bi takav narativ, dok novinarstvo uistinu ne bude regulirana profesija, trebalo izbjegavati?

Na portalu Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, najrelevantnije državne ustanove na području rada i zapošljavanja, točno je naveden opis zanimanja Novinar/Novinarka, kao što su navedene i precizne upute da je za obavljanje poslova novinara potrebno završiti preddiplomski i/ili diplomski sveučilišni studij ili diplomski stručni studij novinarstva. Dakle, i s te se razine potiče zapošljavanje stručno obrazovanih novinara i novinarki.

Središnji cilj medijske politike u Hrvatskoj, prema navedenim dokumentima, predstavlja – “održiv medijski sustav koji zadovoljava demokratske i kulturne potrebe građana” (Radni materijal 2, 2015, str. 7). Provedena znanstvena istraživanja utvrdila su da će to biti moguće onda kada medijski sustav bude u sinergiji s ostalim partnerskim sustavima, između ostaloga s visokoškolskim sustavom za obrazovanje novinara (Vukić, 2017), odnosno tek kada se novinarska (ili srodna) kvalifikacija nametne kao nezamjenjiv i nezaobilazan uvjet za rad (zaposlenje) na poslovima novinara u medijskim poduzećima. Kako država u tome može pomoći? Koji bi, iz vaše perspektive, trebali biti prvi koraci i tko bi sve trebao u tome sudjelovati? Tko bi trebao inicirati taj proces?

Sigurno je kako je u razdoblju velikih tehnoloških promjena i dostupnosti ovo zanimanje na udaru najvećih promjena i dinamike i sadržaja i opsega posla. Moj je interes kao ministrice zadužene za medije, a mislim da je to i javni interes, da pronađemo mehanizam kojim ćemo pomoći održivosti medija u Hrvatskoj i kojim ćemo osigurati opstanak većeg broja dnevnih novina, magazina i specijaliziranih časopisa jer je to preduvjet za postojanje pluralne scene tiskanih medija. O tome koji će opstati odlučuju publika i tržište. Međutim, vezano uz Vaša pitanja, nisam sigurna da se pitanjem obrazovanja može baviti Zakon o medijima. Mi smo prvi upotrijebili instrument konzultacija i pozvali ključne dionike, udruge izdavača, novinarsko društvo i stručnjake koji prate medije da nam pošalju svoje mišljenje o tome što u važećem Zakonu o medijima treba mijenjati. Početkom lipnja formirat će se radna skupina za taj zakon, a predviđeno je da nacrt zakona bude upućen Saboru u četvrtom kvartalu ove godine. Vi ste se znanstveno bavili obrazovanjem novinara i tvrdite kako se u njemu trenutačno razvijaju u najvećoj mjeri novinarska znanja, a najmanje novinarske odgovornosti, te se nastavnim aktivnostima ne potiče razvoj cjelovite novinarske osobnosti. Dostavit ćemo toj radnoj skupini i ova vaša pitanja i komentare na uvid.

Dok se u Hrvatskoj s jedne strane novinarstvo glorificira kao javno zanimanje ključno za dobrobit društva iz niza aspekata, posebno onih demokratskih, s druge se strane oteže s njegovom regulacijom, pri čemu, jasno, država ima ključnu riječ. To se tumači na različite načine, između ostaloga i osiguravanjem i održavanjem utjecaja politike na novinare i medije. Kako to komentirate?

Prigovarali su nam kako smo prije Zakona o elektroničkim medijima trebali donijeti krovni Zakon o medijima i usvojiti medijsku strategiju. Ništa se ne oteže i ne čeka, ako

se želi da zainteresirana javnost, a to su u prvom redu strukovne udruge, dobije priliku za komentare i konzultacije, onda je to proces koji traje. Osim toga, Zakon o elektroničkim medijima morali smo donijeti zato što on ima svoju dinamiku usklađivanja s europskim propisima. Postojeći je krovni Zakon o medijima temeljno dobar, no treba ga unaprijediti i prilagoditi današnjem vremenu i razvoju tehnologije. Postoje stručnjaci koji misle da treba napisati potpuno nov zakon, ali i drugi koji traže samo minimalnu doradu. Pokrenuli smo prethodne konzultacije o Zakonu o medijima.

Isto tako, neki aktualni političari nerijetko pred kamerama novinare educiraju o tome kako trebaju obavljati svoj posao. Nekome tko ne zna mnogo o toj temi autoritet političara, bio on ili ne bio u pravu, može prevagnuti u stvaranju slike o kvalificiranosti naših novinara, bez obzira na to imaju li konkretni novinari novinarsku ili srodnu kvalifikaciju ili ne. Kako doživljavate takve intervencije pojedinih političara?

Više puta sam ponovila kako bilo kakav utjecaj, pa tako i pozive na educiranje ili bilo koji pritisak na novinare smatram neprihvatljivim. Istovremeno, i novinari moraju prihvatiti da se i njihov rad u demokratskom društvu može i treba analizirati i preispitivati. U tom procesu ključna je uloga strukovnih novinarskih udruženja kao i instrumenti samoregulacije – najčešće se spominje Sud časti HND-a.

Imate višegodišnje iskustvo u Ministarstvu, gdje ste na različitim funkcijama bili i jeste zaduženi za područje kulture i medija, zbog čega ste do sada razgovarali s brojnim dionicima izravno ili neizravno povezanima s novinarstvom. Kakav ste dojam stekli zbog čega se akademsko obrazovanje novinara u Hrvatskoj minorizira?

Nisam stekla dojam minoriziranja akademskog obrazovanja novinara, naprotiv, ne samo klasično obrazovanje, nego i usavršavanje i cjeloživotno učenje danas se sve više cijeni, o čemu svjedoči i porast broja sveučilišta i fakulteta u cijeloj Hrvatskoj. Nedavno sam imala priliku sudjelovati u *online* Bernays Masterclass predavanju gdje sam studentima govorila o medijskom okruženju u okvirima europskog i hrvatskog zakonodavstva te istaknula sve veću potrebu za medijskim obrazovanjem u Hrvatskoj, primarno govoreći o roditeljima, djeci i mladima. Novi mediji, naime, donijeli su velike promjene u medijskom okruženju, posebno u načinu na koji konzumiramo određene sadržaje. Neosporno je da su te promjene u medijskom sustavu donijele i neke pozitivne učinke, no zabrinjavajuća je pojava sve veće količine dezinformacija i govora mržnje. To možemo spriječiti jedino kvalitetnom edukacijom svih članova društva i kreiranjem sveobuhvatnog medijskog zakonodavstva, a mi smo odlučni u prilagodbi medijskog zakonodavstva, posebice Zakona o medijima i Zakona o elektroničkim medijima kako bismo smanjili negativan utjecaj pojedinih medijskih sadržaja i lažnih vijesti na stanovništvo, osobito djecu i mlade, a pritom njegovali pluralizam i raznolikost medijskog sustava.

Izvori:

Milat, A. i sur. (2015). Nacionalni izvještaj o medijima, Radni materijali za raspravu o medijskoj politici Republike Hrvatske 2015–2020. Ministarstvo kulture RH. Dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/izdvojena-lijevo/mediji-16434/arhiva-9818/rasprava-o-medijskoj-politici/radni-materijali/11835>

Nacrt prijedloga medijske politike RH do 2020 (2015). Dostupno na: http://www.hnd.hr/uploads/files/nacrt_prijedloga_medijske_politike_republike_hrvatske.pdf

Peruško, Z. i sur. (2011). Hrvatski medijski sustav prema UNESCO-ovim indikatorima medijskog razvoja. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Vukić, T. (2017). Od novinara do novinarstva – Studija novinarskih vještina. Pula-Zagreb: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli – Golden marketing-Tehnička knjiga.

Prilog je objavljen uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije u okviru projekta “Javni dijalog o akademskom obrazovanju novinara”, aktivnosti pridružene međunarodnom znanstvenom institucionalnom projektu “Visokoškolsko obrazovanje novinara u digitalnom okruženju” koji financira Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli.

Tijana Vukić